

VARTTUNEIDEN AIKA

Juuri kun suurtyöttömyys on saatu painumaan lähes puoleen ja suunta parempaan näyttää muutenkin jatkuvan, maan valtalehti rakentaa (5.3.) uuden uhkakuvan. Helsingin Sanomat kertoo, että Suomea odottaa ankara työvoimapula, joka on paikattava – venäläisillä.

Jutun juoni kulkee näin. Suuret ikäluokat alkavat tämän vuosikymmenen loppupuolella siirtyä eläkkeelle ja työelämään tulevat nuoret ikäluokat ovat liian pieniä voidakseen täyttää aukon. On pakko ryhtyä ulkomaisen työvoiman maahantuontiin. Muualta Euroopasta ei ole apua saatavissa, koska siellä on edessä sama tilanne. Viron talous kehittyy puolestaan sitä vauhtia, ettei heimoveljiltäkään riitä väkeä vientiin.

Mahdollisuus on siis Venäjä. Sen talouden nopea koheneminen ei ole näköpiirissä, sen väestö on keskimäärin hyvin koulutettua ja vailla hyvin palkattuja töitä. Siksi kymmenen vuoden kuluessa ”Suomi tarvitsee venäläisiä” ja ”Heitä tarvitaan paljon, ehkä parisataatuhatta”, kuten Helsingin Sanomat juttunsa otsikoissa julistaa.

Tämä on hätävarjeluun liioittelua. Vaikka työelämään tulevat ikäluokat ovat vuoteen 2032 asti pienempiä kuin lähtevät, ero ei ole dramaattisen suuri. Ennen kaikkea on olemassa kotimainen työvoimareservi, jolla syntyvä vaje on paikattavissa, jos halua ja tahtoa löytyy.

Pekka Parkkinen on tehnyt ennusteen työvoiman tarjonnan kehityksestä, jonka YP julkaisi viime vuonna (4/99). Laskelma ulottuu vuoteen 2050 asti, ja siinä ovat mukana olemassa olevien ikäluokkien todelliset ja syntyvien ennakoidut suuruudet sekä kansantuotteen ja tuottavuuden todennäköisen kehityksen luoma työvoiman tarve.

Parkkinen yleinen johtopäätös oli tämä: ”Suomen kokonaistuotanto voi oman työvoiman varassa kasvaa vuosikymmeniä kohtuuvauhtia. Työvoimasta ei tule yleistä niukuutta, jos tuottavuuden paranemisesta ja *varttuneiden työelämässä viihtymisestä* pidetään edes välttävästi huolta” (korostus: M. V.).

Juuri varttuneissa eli tulevissa 55–64-vuotiaissa on todellinen työvoimareservi. Ei ehkä erityisalojen (kuten tietotekniikan) äkkikasvuun, mutta perinteisempien alojen tarpeisiin.

90-luvulla varttuneiden keskimääräinen työssäoloprosentti laski nopeasti ja paljon: 55–59-vuotiaista töissä oli vuonna 1998 vain noin puolet koko kohortista ja 60–64-vuotiaista vain viidennes. Ikääntyvien työssäolon laskun arveltiin olevan pysyvä trendi, ja osaltaan tähän perustuu huoli tulevasta työvoimapulasta. Paljon todennäköisempää kuitenkin on, että kyse oli laman ja talouden nopean rakennemuutoksen yhtäikaisesta kertavaikutuksesta.

90-luvulla saneerattiin ulos nimenomaan yli 50-vuotiaita huonosti koulutettuja työntekijöitä, joita nopeasti muuttuva tehotalous ei enää tarvinnut. Laman aikana irtisanoituttu yli 53-vuotiaat pääsivät yleensä ns. eläkeputkeen eli käytännössä varhennetulle eläkkeelle, vaikka työministeriö tilastoi heidät edelleen työttömiksi. Loput joutuivat

normaaliin kortistoon, jonne osa heistä juuttui ja jossa he nyt ovat ikääntyneinä pitkäaikaistyöttöminä.

Tämä suma on jo alkanut purkautua. Eläkeputkesta pääsee varsinaiselle eläkkeelle 60-vuotiaana, minkä iän 90-luvun alussa putkeen sysätyt ovat saavuttaneet tai saavuttamassa. Myös muiden pitkäaikaistyöttömien enemmistö lähestyy eläkeikää.

Suuriksi on totuttu sanomaan vuosina 1945–1949 syntyneitä ikäluokkia. Parkkinen osoittaa, että ns. tasapainoväestöä suurempia ikäluokkia on paljon enemmän, kaikkiaan 22 (1945–1967 syntyneet). Imeväiskuolleisuus ja siirtolaisuus verottivat ”alkuperäisiä” suuria ikäluokkia aikanaan niin paljon, että niiden koko on nyt lähellä 1950–1967 syntyneitä.

Suurten ikäluokkien vanhin vuosiluokka on jo (kahdella vuodella nostetun) eläkeputken suulla. Todennäköistä kuitenkin on, että heistä putkeen solahtaa tai muuten työttömäksi joutuu paljon pienempi osa kuin aiemmista kohorteista. Taloudessa ei nyt ole samanlaista saneerauspainetta kuin 90-luvulla ja toisaalta 1945–1949 syntyneet ovat jo keskimäärin paremmin koulutettuja kuin heitä vanhemmat ikäluokat.

Siksi 1945–1949 syntyneistä aiempaa suurempi osuus jatkaa työelämässä normaaliin eläkeikään saakka. Osuuden kasvu vain kiihtyy, kun vuorossa ovat nuoremmat suuret ikäluokat (1950–1967 syntyneet). Varsinainen koulutusekspansio osui vasta heihin, joten heistä enemmistöllä on jo jonkinasteinen ammattitutkinto. Työntö ja veto varhaiseen työstä poistumiseen ovat vähenemässä.

Jos näin tapahtuu, varttuneiden työssä olijoiden osuus omassa kohortissaan alkaa nousta lähelle sitä tasoa, jolla oltiin 70- ja 80-luvulla. Se tarkoittaa, että kussakin varttuneessa ikäluokassa olisi 10 000–20 000 enemmän mukana työelämässä kuin 90-luvulla. Suuret ikäluokat ovat saman verran pieniä suurempia. Varttuneet kykenisivät näin paikkaamaan sen aukon, joka vuosittain syntyy nuoren ikäluokan korvatessa eläkkeelle siirtyvän suuremman – aina vuoteen 2032 saakka.

Tähän tähtää myös Lipposen hallituksen ohjelma. Vuonna 1998 työikäisestä (15–64-vuotiaasta) väestöstä 64,4 prosenttia oli työssä. Hallituksen tavoite on nostaa luku 70 prosenttiin; se kutakuinkin kattaisi tulevan vajeen. Tavoite ei ole mahdoton, sillä Tanskan luku vuonna 1998 oli 78 prosenttia.

Varttuneiden pysyttäminen työelämässä vaatii kuitenkin aktiivista politiikkaa – ennen kaikkea suomalaisen johtamiskulttuuriin 90-luvulla pesiytyneen ajattelutavan täysremonttia. Varttuneet eivät ole rasite vaan voimavara, kuten Espoon kaupungin henkilöstöpäällikkö Päivikki Helske sanoo (HS 8.3.). Espoossa käyttöön otettu ikäjohtaminen ”etsii ikääntymisen myönteiset arvot kuten pitkän kokemuksen ja vankan osaamisen, vahvan sitoutumisen, vastuuntunnon ja tunnollisuuden”.

Varttuneet on otettava vakavasti, jos uhkaavaan työvoimapulaan halutaan kotimainen ratkaisu.

MATTI VIRTANEN